

Drie lessen in Marcus over Zending

Johan Velema

Het evangelie van Marcus is in werkelijkheid het evangelie van Petrus. Toen Petrus de gemeenten in Rome onderwees, schreef Marcus zijn woorden op en samen overlegden ze over de beste manier om hier een samenhangend geheel van te maken. In de hoofdstukken zeven en acht brachten zij al het materiaal samen dat betrekking had op zending - op het communiceren van het evangelie over de eigen culturele grenzen heen. Jezus had zijn discipelen met woord en daad voorbereid op die taak en in deze hoofdstukken zien we hoe hij dat deed.

Jezus in het buitenland

De hoofdstukken 7 en 8 zijn vrijwel de enige hoofdstukken in het evangelie van Marcus waarin Jezus niet in zijn eigen land actief is. Verreweg de meeste gebeurtenissen daarin vinden plaats buiten de grenzen van het Joodse land – in Tyrus, Sidon, de Dekapolis, aan de Oostelijke oevers van het meer van Galilea, in Beth Saïda, dat net over de Jordaan niet ver van de Noordoostelijke oever lag en in Caesarea Filippi (zie bijgaande tabel). Alleen de twee discussies met de Farizeeën en schriftgeleerden vinden plaats op de westelijke oever van het meer van Galilea en in beide gevallen vertrekt Jezus direct daarna naar het buitenland. De drie genezingen die in deze hoofdstukken worden beschreven betreffen zeer waarschijnlijk niet-Joodse mensen en de tweede keer dat Jezus brood en vis vermenigvuldigt doet hij dat in een gebied dat bewoond wordt door niet-Joden. Het onderwijs gaat over het relativeren van de strakke Joodse regeltjes, over op weg gaan in vertrouwen op Gods voorzienigheid en over een nederige houding van geloof, die bij niet-joden soms meer gevonden wordt dan bij het volk van God. Het zijn hoofdstukken waarin de horizon wordt verbreed en waarin de bediening van Jezus in een internationale context wordt geplaatst. Hier worden de leerlingen voorbereid op hun taak om straks het evangelie over de eigen grenzen heen te verkondigen. In drie Bijbelstudies wil ik enkele van die lessen naar voren halen. Een vierde gedeelte vat die lessen samen en trekt enkele conclusies.

Gebeurtenis	Tekst	Plaats
1 ^e Broodvermenigvuldiging	Mar. 6 :35-44	Een afgelegen plaats (6:32) Westelijke oever van het meer van Galilea
Jezus loopt over het water	Mar. 6 :45-53	Onderweg naar Bethsaida (45)
Genezingen in Gennesaret	Mar. 6 :54-56	Gennesaret ((6:53)
Discussie met de Farizeeën	Mar. 7:1-16	Gennesaret (6:53) - Capernaum
Gesprek met de leerlingen	Mar. 7 :17-23	In een huis (17)
Bevrijding niet-Joods meisje	Mar. 7 :24-30	Tyrus en Sidon (24)
Genezing van een dove man	Mar. 7 :31-37	Dekapolis (31)
2 ^e Broodvermenigvuldiging	Mar. 8 :1-9	Noordoostelijke oever v/h meer (Mat. 15 :29)
Discussie met de Farizeeën	Mar. 8 :10-13	Dalmanuta (10) = Westelijke oever v/h meer
Gesprek met de leerlingen	Mar. 8 :14-21	Op het meer van Galilea (8:13)
Genezing van een blinde man	Mar. 8 :22-26	Bethsaida (22) = Noordoostelijke oever
Gesprekken met de leerlingen	Mar. 8 :27-38	Caesarea Filippi (27)

Les 1: Het Evangelie is niet cultuurgebonden (Mc 7:1-23)

De moderne geneeskunde heeft ons geleerd dat het belangrijk is om onze handen te wassen voor het eten. Zelfs als onze handen er schoon uitzien, kunnen er bacteriën en virussen op zitten die ons ziek zouden kunnen maken. Voorkomen is beter.

In de Joodse context was handen wassen voor het eten een religieuze plicht. Zo was het door de wet van Mozes bedoeld, zei men. Je deed het omdat het zo hoorde. De discipelen namen het met die voorschriften niet altijd even nauw. Ze behoorden niet tot de elite en praktische overwegingen maakten het soms noodzakelijk om flexibel met de regels om te gaan. Jezus begreep dat en had daar geen probleem mee. Sterker nog, hij sprong voor hen op de bres toen de Farizeeën en Schriftgeleerden hen bekritiseerden omdat ze aten zonder hun handen te hebben gewassen.

Een nieuw idee

Marcus schreef zijn evangelie in Rome. Zijn beschrijving van de situatie laat zien dat zijn lezers niet vertrouwd waren met de Joodse regels voor voeding en hygiëne. Maar waarom wilde hij deze discussie dan toch in zijn evangelie opnemen? Het antwoord is dat die een opstapje vormde naar een belangrijk stuk onderwijs, dat lijnrecht inging tegen alles wat de Schriftgeleerden en zelfs de discipelen ooit gehoord hadden. Jezus zette de theologie van zijn tijd op zijn kop door te zeggen dat niets dat van buiten komt het lichaam onrein kan maken. Zulke dingen kunnen je misschien ziek maken, maar niet ceremonieel onrein; ze veranderen niets aan de manier waarop God naar ons kijkt en ons aanvaardt.

Onze voedselkeuze heeft dus geen enkele invloed op onze positie tegenover God. Zelfs als we elke dag alleen maar patat zouden eten, kunnen we nog steeds kind van God zijn en zonder reserve meedoen in de christelijke gemeente. Marcus 7:19 'zo verklaarde hij alle spijzen rein' is de kortst mogelijke samenvatting van dit belangrijke onderwijs van Jezus. Dit idee speelde een significante rol in de ontwikkeling van de vroege kerk. Moesten niet-joodse volgelingen van Jezus de joodse levensstijl overnemen inclusief de regels over voeding en hygiëne? Het was een levensgrote vraag en de kerk had jaren nodig om een definitief antwoord daarop te formuleren. Het was bovendien een vraag die de christenen in Rome persoonlijk aanging, omdat die gemeente zowel joodse als niet-joodse leden telde.

We lezen in Handelingen 15 dat de kerk uiteindelijk een algemene vergadering bijeen riep om het probleem voor eens en voor altijd op te lossen. De apostel Petrus speelde een beslissende rol bij de besluitvorming tijdens die vergadering. Hij gooide zijn hele gewicht in de schaal om te pleiten voor vrijheid van de Joodse spijswetten. Het was de toepassing van een les die hij stapsgewijs geleerd had. Eerst hier in Marcus 7, later in Joppe en in het huis van Cornelius (Hand 10). Toen Petrus jaren later met Marcus sprak over de samenstelling van zijn evangelie, wilde hij deze discussie erin hebben. Zo kon hij laten zien dat de beslissing in Hand 15 zijn basis had in het onderwijs van Jezus zelf¹.

Een nieuw paradigma

Dat besluit functioneerde als een nieuw paradigma dat de ontwikkeling van de kerk onomkeerbaar een nieuwe richting deed inslaan. Van nu af aan was het evangelie een boodschap die over culturele grenzen heen verteld en geloofd kon worden. Hier werd officieel verklaard dat niet-joodse gelovigen Jezus kunnen volgen binnen hun eigen cultuur. Jezus liet ons zien dat we onze (goede) regels in nieuwe omstandigheden best mogen aanpassen. Het christelijk geloof is niet een levensstijl of een dwingende cultuur. Nee, het volgen van Jezus transformeert elke cultuur van binnenuit. Hoe meer onze harten veranderd worden door het evangelie van Jezus Christus, hoe beter we ook in staat zullen zijn te onderscheiden wat er veranderen moet in onze manier van leven en wat kan blijven zoals het is. Onze regels moeten realistisch zijn en de door God gegeven waarden zichtbaar maken van vrede, gerechtigheid, genade en waarheid, liefde en trouw. De wetten van Mozes geven ons een voorbeeld van hoe dat in een specifieke cultuur gestalte kon krijgen. Het is de rol van de lokale christelijke gemeenschap om zich met elkaar biddend te bezinnen op de implicaties van die openbaring van God voor de eigen context.

Les 2: Een gelovige uit een andere cultuur (Mc 7:24-30)

Jezus was beroemd geworden. Overal waar hij kwam werd hij herkend en stroomden de mensen samen om naar hem te luisteren en zijn hulp te vragen. Ze hadden zonder uitzondering grote verwachtingen van hem. Jezus deed zijn best daaraan te voldoen, maar het werd teveel. Vaak was er zelfs geen tijd om te eten (Mc 6:31)! Hij had geprobeerd zich met zijn discipelen terug te trekken op een eenzame plaats, maar tevergeefs. De mensen hadden hem weer gevonden en hij was doorgegaan hen te leren en zieken te genezen. Daarom waren ze nu verder weg getrokken, de grens over. Jezus wilde alleen zijn en de discipelen hadden ook een tijd van team building nodig. Zij moesten hun ervaringen verwerken – er was zoveel gebeurd! – en opnieuw koers bepalen.

Retraite

Zo gingen ze samen op retraite. Eindelijk even rust, tijd om zich uit te spreken, slaap in te halen, goed te eten. Ook tijd om zorgvuldiger naar God te luisteren, stil te worden en de dagelijkse besognes los te laten. Waar dacht Jezus over na? Over zijn opdracht om het volk van God te bereiken, over Gods liefde voor hen en zijn plannen voor hen. Dat is het eerste waarover hij spreekt als zijn gedachten worden onderbroken (Mt 15:24). Hij wordt onderbroken door een vrouw uit de omgeving die zich vlak voor hem op haar knieën laat vallen, zodat hij haar niet kan ontwijken. Mattheus vertelt dat zij al eerder had geprobeerd Jezus te benaderen, maar dat hij haar genegeerd had (Mt 15:23). Zij houdt echter vol dat ze Jezus beslist moet spreken. We weten niet hoe ze wist wie hij was, maar het is duidelijk dat ze hem ziet als haar enige kans om bevrijding te vinden voor haar dochter. Zij, de moeder, wil alles doen wat binnen haar vermogen ligt om haar dochter te redden. Daarom verstoort ze de rust en neemt het risico afgewezen te worden.

Het is duidelijk dat Jezus niet in de stemming is om wonderen te doen. Zijn prioriteit op dat moment is het bepalen van de strategie voor zijn bediening in zijn eigen land en onder zijn eigen volk. En dat zegt hij haar ook. En zij accepteert helemaal dat Jezus heel andere dingen aan zijn hoofd heeft. Haar geloof wordt duidelijk wanneer ze het beeld gebruikt van de kruimels die van de tafel vallen. Een kruimel is al genoeg. Meer heb ik niet nodig. Bij alle zegeningen die het volk Israël ten deel vallen kan er toch wel een kruimel overschieten voor de niet-joodse mensen om hen heen? De houding van deze vrouw illustreert de twee brandpunten van het gebed: een sterk bewustzijn van de nood van de ander en een volkomen vertrouwen op Gods vermogen om te voorzien.

Doorbraak

In het evangelie van Marcus gebeurt dat hier voor de eerste keer. Eerder, in Marcus 5, werd een niet-joodse man bevrijd van boze geesten maar daar kwam hijzelf nauwelijks aan te pas. Wel lezen we dat hij daarna in de Dekapolis Jezus bekend maakte en overal vertelde wat er met hem gebeurd was (5:20). Het verhaal van de syrofenicische is het eerste waarin iemand buiten de joodse cultuur actief al haar vertrouwen op Jezus stelt en zo genade van God mag ontvangen. In hoofdstuk 8 wordt dat gevolgd door de tweede wonderbare spijziging die plaatsvindt in de Dekapolis (7:31). Na eerst brood te hebben uitgedeeld aan de mensen van zijn eigen volk (Mc 6), (wat in het evangelie van Johannes ook wordt geduïd als het uitdelen van zichzelf, het levende brood - Joh 6:32-35), deelde Jezus ook brood en daarmee zichzelf uit aan duizenden niet-joodse mensen (Mc 8). De getuigenissen van de man die van boze geesten bevrijd (5:20) was en van de man die van doofheid was genezen (7:36), had de mensen er kennelijk toe gebracht zich rond Jezus te verzamelen.

Door de interactie met de syrofenicische vrouw werd de horizon verbreed - voor Jezus en voor zijn discipelen. Hier in het buitenland vinden ze geloof in Jezus bij iemand van een andere cultuur! Het is alsof God door dit incident tot hen spreekt over een bediening die veel verder reikt. De woorden van de profeet Jesaja krijgen hier nieuwe betekenis: 'Dat je mijn dienaar bent om de stammen van Jakob op te richten en de overlevenden van Israël terug te brengen, dat is nog maar het begin. Ik zal je maken tot een licht voor alle volken, opdat de redding die ik brengen zal tot aan de einden der aarde reikt' (Jes 49:6).

Toen Petrus en Marcus in Rome waren en terugkeken, zagen ze des te scherper het belang van dit incident voor de verdere ontwikkeling van de christelijke beweging in de decennia die volgden. Hier werd voor het eerst iets zichtbaar van de wereldwijde impact die het evangelie later zou krijgen.

Les 3: Jezus' volgelingen leren hun lessen maar langzaam (Mc 8:22-26)

Frustratie

Jezus geeft in deze hoofdstukken uiting aan zoveel frustratie! Dat kwam door zijn leerlingen, die zich zijn onderwijs maar niet eigen konden maken. Toen hij zijn opvattingen

over de regels rond eten en drinken aan hen uitlegde, had hij gezegd: zijn ook jullie zo onbevattelijk? Begrijpen ook jullie het dan nog niet? (Mc 7:18). En nu hij probeerde met hen te spreken over de enorme invloed die de Schriftgeleerden hadden op hun denken en handelen, begrijpen zij hem totaal verkeerd. Zij denken dat hij hen een verwijt maakt omdat ze niet genoeg brood meegenomen hebben voor onderweg. Jezus' reactie op dat misverstand is verbazend heftig. Hij noemt zijn discipelen doof en blind. In Marcus 4 had Jezus die woorden gebruikt voor de menigte die zich verdrong om naar hem te luisteren. Hij had tegen zijn leerlingen gezegd: "U is gegeven het geheimenis van het Koninkrijk Gods, maar tot hen, die buiten staan, komt alles in gelijkenissen, dat zij ziende zien en niet bemerken, en horende horen en niet verstaan..." Maar hier in hoofdstuk 8 noemt Jezus ook zijn *discipelen* doof en blind (Mc 8:18). Het is alsof we Jezus horen denken: wat moet ik met deze mannen beginnen? Over twee jaar moeten ze apostelen zijn en leiding geven aan de gemeente en het evangelie verkondigen in de hele wereld. Maar daar zijn ze nog lang niet aan toe! Hoe kan ik ze ooit alles leren wat ze nodig hebben in zo'n korte tijd?!

Openbaring

De discipelen hadden hun netten achtergelaten om Jezus te volgen. Ze zagen hem als een man van God. Later in hoofdstuk 8 zeggen ze tegen hem: U bent de Messias (8:29). Maar wat dat precies betekende, daarvan hadden ze geen helder beeld. Toen Jezus met hen sprak over zijn voornemen om naar het kruis te gaan, wilden ze daar niet van horen (8:32) en toen hij sprak over de opstanding vroegen ze aan elkaar: waar heeft hij het over (9:10)? Daarom heeft Marcus in deze hoofdstukken de verhalen opgenomen van de genezing van een dove (7:31-37) en een blinde (8:22-26). In de vroege kerk werd dit gezien als symbolisch voor de geestelijke doofheid en blindheid van de mensen om Jezus heen. Het verbindt dit gedeelte met de woorden van Jesaja, zoals Mattheüs later expliciet maakt (Mt 13:14-15). Alleen door een wonder kunnen de Farizeeën en Schriftgeleerden Jezus' woorden werkelijk gaan horen. En net als die blinde man, die de dingen na zijn eerste contact met Jezus nog niet scherp ziet, hebben de discipelen grote moeite om de juiste betekenis te geven aan alles wat ze met Jezus meemaken. Ook zij hebben meer gebed nodig en meer onderwijs om het wonder van openbaring dat God in hen werkt compleet te maken.

Op de pinksterdag zien de discipelen wel scherp en kunnen ze, dankzij de Bijbelstudies die ze in de weken daarvoor gedaan hebben, helder formuleren wat de dood en opstanding van Jezus betekenen voor het volk dat op die dag in Jeruzalem is bijeengekomen. Dan zijn ze definitief van hun blindheid genezen.

Samenvatting en Conclusie

In deze hoofdstukken van het evangelie van Marcus mogen we luisteren naar de wijsheid van Petrus, die na jarenlange ervaring met het werken in gemeente en zending ons vertelt over alles wat hij met Jezus meegemaakt had en wat hij van hem geleerd had. In dit artikel

heb ik slechts enkele van die lessen beschreven. Dit korte artikel laat ruimte voor u, de lezer, nog meer lessen te ontdekken of de al genoemde lessen aan te vullen. Het doel is u te inspireren, niet om de stof uitputtend te behandelen.

Ten *eerste* was er de theologische discussie die Jezus aanging met de Schriftgeleerden over de regels m.b.t. voedsel en hygiëne. Jezus was bereid die los te laten en alle aandacht te richten op het hart als de plaats waar reiniging en heiliging werkelijkheid moeten worden. Hij zei dat zijn onderwijs niet bestond in uiterlijke gedragingen maar in een transformatie van binnenuit. Zo maakte hij het mogelijk dat het evangelie over culturele grenzen heen kon worden toegepast.

Ten *tweede* vertelt Marcus over een zichtbare uiting van geloof door een niet-joodse vrouw. Zij stelde zonder aarzelen al haar vertrouwen op de Heer Jezus en ontving wat zij hem vroeg. Daarmee werd duidelijk dat ook niet-joodse mensen kunnen delen in Gods genade. Het opende ook een nieuw perspectief op de wereldwijde reikwijdte van de boodschap van het koninkrijk.

Ten *derde*. De dove man in Marcus 7 illustreert hoe de Farizeeën en Schriftgeleerden Jezus' onderwijs niet konden aanvaarden. Net zo illustreert de blinde man in Marcus 8 hoe de discipelen niet ten volle konden begrijpen wie Jezus was en hoe God hem zou gebruiken om de wereld met zich te verzoenen. De twee genezingen zijn tekenen van hoop. Zij laten zien dat alleen door een wonder mensen Jezus kunnen aanvaarden en zich zijn onderwijs eigen kunnen maken. Dat geldt ook in de eenentwintigste eeuw. Maar zulke wonderen gebeuren. Deze dingen zijn mogelijk bij God en naar de wil van God. Daar mogen we ook om bidden.

De discipelen hebben deze lessen over zending inderdaad ter harte genomen. We weten uit de kerkgeschiedenis dat Marcus naar Egypte ging, Petrus naar Rome, Bartholomeüs naar Armenië, Thomas naar India. De kerk werd een internationale basisbeweging. Mensen uit allerlei achtergronden aanvaardden het evangelie en werden erdoor veranderd. En op hun beurt hebben zij hun cultuur, de wereld waarin ze leefden, onomkeerbaar veranderd.

Wij kunnen christen zijn dankzij het werk van de apostelen die door Jezus werden onderwezen en geleid door de Heilige Geest het risico namen om ernaar te handelen. Evenals zij worden ook wij uitgedaagd om het risico te nemen en te handelen naar datgene wat we van het evangelie hebben begrepen. Dat zal ons confronteren met weerstanden in anderen en in onszelf (Mc 8:34-38). Maar zo zullen we veranderd worden, het evangelie beter gaan begrijpen en licht verspreiden in de hele wereld!

¹ Ik ben mij ervan bewust dat ik hier maximale reikwijdte geef aan dit woord van Jezus. Een aantal uitleggers menen dat Jezus in Mc 7:1-23 vooral de geboden van mensen aanvalt die later als nadere interpretatie aan de wet van Mozes waren toegevoegd. Het ging dan om het handen wassen voor het eten maar niet om de spijswetten. Volgens hen kon Jezus de spijswetten niet afbreken. Hij had immers gezegd dat hij de wet kwam vervullen (Mt 5:17)! Zo wordt het besluit in Handelingen 15 ook geïnterpreteerd als geldend voor niet-Joden, terwijl Joden gewoon doorgingen zich aan de spijswetten te houden. Hoewel dat laatste ontegenzeggelijk het geval was, meen ik toch dat met dit besluit, en met dit woord van Jezus in 7:19, een bom onder de spijswetten werd gelegd die mettertijd ook inderdaad ontplofte. Wie zich aan de spijswetten wil houden mag dat doen. Maar niemand zal nog durven beweren dat dat nodig is om behouden te worden. Mijn ruimere interpretatie komt overeen met o.a. die van Darrel Bock: *Mark. New Cambridge Bible commentary*, Cambridge University Press, 2015.